

จารึกการปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวง และวัดใหม่ประชุมพล ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

Inscription of the restoration of Prasat Nakhon Luang and
Wat Mai Prachumphon During the reign of King Chulalongkorn

ศานติ ภัคดีคำ

Santi Pakdeekham

รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสภา

Associate Professor, Ph.D., Associate Fellow, Office of Fine and Applied Art,
the Royal Society of Thailand, pakdeekhamsanti@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอคำปริวรรตและคำอ่านของจารึกซึ่งเป็นหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวง และวัดใหม่ประชุมพลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอาศัยหลักฐานจารึกสำคัญ ได้แก่ จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธรูปหล่อ จารึกฐานพระพุทธรูปปราสาทนครหลวง และจารึกโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม วัดใหม่ประชุมพล

จารึกที่พบ ณ ปราสาทนครหลวง แสดงให้เห็นการบูรณปฏิสังขรณ์พระมณฑปพระพุทธรูปหล่อจำลอง และพระพุทธรูปทั้งภายในพระมณฑปและพระระเบียงเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระสงฆ์โดยเฉพาะพระครูวิหารกิจจานุการ (พระปลัดปลื้ม) และได้รับความร่วมมือจากพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ และประชาชนเป็นเจ้าภาพ ซึ่งแล้วเสร็จในช่วง พ.ศ. 2446-2449

ส่วนจารึกโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม วัดใหม่ประชุมพล เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการบูรณะพระวิหารในปี พ.ศ. 2436 ทั้งยังกล่าวถึงอันสงส์ของการทำบุญและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย

จารึกดังกล่าวเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณะโบราณสถานสมัยอยุธยาในสมัยรัชกาลที่ 5 และสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ปราสาทนครหลวง, วัดใหม่ประชุมพล, รัชกาลที่ 5, จารึก, บูรณปฏิสังขรณ์

Abstract

This article presents the transcription and interpretation of inscriptions that provide evidence of the restoration of Prasat Nakhon Luang and Wat Mai Prachum Phon during the reign of King Chulalongkorn. The key inscriptions examined include those related to the restoration of the four-footprint Buddha monument, the bases of Buddha images at Prasat Nakhon Luang, and the poetic inscription on the restoration of the Wihan Luang Pho Songtham at Wat Mai Prachum Phon.

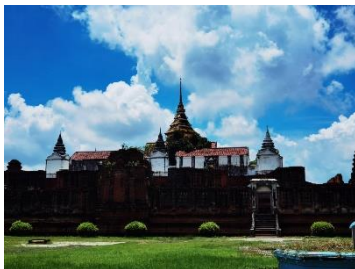
The inscriptions found at Prasat Nakhon Luang reveal that the restoration of the four-footprint Buddha monument replica and the Buddha images within both the monument and the cloister were the result of collective efforts by monks, particularly Phrakru Wihan Kitchanukan (Phra Palad Pluem), and with the cooperation of royal family members, nobles, officials, and the general public who served as patrons. The restoration was completed between 1903 and 1906.

The poetic inscription on the restoration of the Wihan Luang Pho Songtham at Wat Mai Prachum Phon narrates the restoration of the vihara in 1893. It also discusses the merits of making merit and Buddhist principles.

These inscriptions serve as crucial evidence highlighting the importance of the restoration of Ayutthaya-era historical sites during the reign of King Chulalongkorn. They also reflect the collective efforts of society in preserving cultural heritage.

Keywords: Prasat Nakhon Luang, Wat Mai Prachum Phon, King Chulalongkorn, Inscriptions, Restoration

บทนำ

ภาพที่ 1 ปราสาทนครหลวง

ปราสาทนครหลวง เป็นโบราณสถานสำคัญที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหรือที่ประทับระหว่างทางในเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี (ศานติ ภักดีคำ, 2558: 186; ศานติ ภักดีคำ, 2563) อย่างไรก็ตามการก่อสร้างน่าจะไม่ได้ทันได้แล้วเสร็จ และถูกทิ้งร้างไปหลังสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏในตำนานการสร้างวัดนครหลวงว่า มีชีปะขาวคนหนึ่งเรียกว่าตาปะขาวปิ่น ได้มาสร้างวัดนครหลวงขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2352 และสร้างพระพุทธบาทสี่รอยจำลองไว้ในมณฑปบนปราสาทนครหลวง

ครั้งต่อมาในรัชกาลที่ 5 พระปลัดปลัม หรือพระครูวิหารกิจจานุการได้มาบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวงขึ้นครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง สิ่งก่อสร้างสำคัญ คือ การบูรณปฏิสังขรณ์พระมณฑปพระพุทธรูปหล่อ การบูรณะพระระเบียงชั้นบน รวมทั้งพระพุทธรูปภายในพระระเบียง ซึ่งน่าจะบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน คือ 2446-2449 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2551)

จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธรูปหล่อ และจารึกฐานพระพุทธรูปพระระเบียงปราสาทนครหลวง จึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานแห่งนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5

นอกจากนี้ในบริเวณใกล้เคียงกับปราสาทนครหลวง ยังมีวัดโบราณอีกวัดหนึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก คือ วัดใหม่ประชุมพล ซึ่งปรากฏหลักฐานการสร้างตั้งแต่สมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นราวรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยา ต่อมาวัดน่าจะถูกทิ้งร้างเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310 (กรมศิลปากร, 2550)

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีพระสงฆ์กลับมาจำพรรษา และมีการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้น โดยเฉพาะที่วิหารหลวงพ่อทรงธรรม ซึ่งเป็นวิหารสมัยอยุธยา มีการเขียนจิตรกรรมเทพชุมนุม และมีโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม กล่าวถึงปีที่บูรณะวิหารไว้ด้วย

ดังนั้นเพื่อให้เป็นการนำเสนอหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิสังขรณ์ปราสาทนครหลวง และวัดใหม่ประชุมพลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทความนี้จึงนำเสนอคำพิวรรตและคำอ่าน 1) จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธรูปหล่อ 2) จารึกฐานพระพุทธรูป ปราสาทนครหลวง และ 3) จารึกโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรม ที่พบในวิหารหลวงพ่อทรงธรรม วัดใหม่ประชุมพล อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานสมัยอยุธยาขึ้นใหม่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

1. จารึกการบูรณะพระมณฑปพระพุทธบาทสี่รอย

ภาพที่ 2 มณฑปพระพุทธบาทสี่รอย บนปราสาทนครหลวง

จารึกการบูรณะมณฑปพระพุทธบาทสี่รอยจำลองเป็นจารึกปูนปั้นบนหน้าบัน
พระมณฑป มีข้อความเป็นอักษรไทย จำนวน 1 บรรทัด มีข้อความอ่านได้ดังนี้

คำปริวรรต

1. มณฑป
2. พระนครหลวง ปฏิสังขรณ์ขึ้นเมื่อปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๒^{๓๗}

คำอ่าน

1. มณฑป
2. พระนครหลวง ปฏิสังขรณ์ขึ้นเมื่อปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๒^{๓๗}

คำอธิบาย

เลข 37 ที่อยู่เหนือศก หมายถึง เลขพนมศก คือ เลขบอกจำนวนปีรัชกาล ดังนั้น เลข 37 จึงหมายถึง ปีที่ 37 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนเลข 122 หมายถึงปีรัตนโกสินทร์ศก 122 ตรงกับ พ.ศ. 2446 ดังนั้นข้อความนี้จึงเป็นหลักฐานว่าพระมณฑปแห่งนี้ปฏิสังขรณ์เมื่อ พ.ศ. 2446

2. จารึกฐานพระพุทธรูปปราสาทนครหลวง

ภาพที่ 3 พระพุทธรูปภายในพระระเบียง ปราสาทนครหลวง

นอกจากจารึกที่มณฑปแล้ว ที่ปราสาทนครหลวงยังพบจารึกแผ่นหินอ่อนกล่าวถึง การปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปที่พระมณฑปและพระระเบียงปราสาทนครหลวงไว้ด้วย ปัจจุบันพบจารึก จำนวน 3 แผ่นที่ยังติดอยู่ที่ฐานพระพุทธรูปทั้งที่มณฑปและพระระเบียง จำนวน 3 องค์

สันนิษฐานว่าเดิมน่าจะมีจารึกแผ่นหินอ่อนติดอยู่ที่ฐานพระพุทธรูปทุกองค์ เนื่องจากปรากฏร่องรอย แต่ส่วนใหญ่หลุดหายไปแล้ว มีบางส่วนเก็บรักษาไว้ที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา และบางองค์ถูกทาสีทับหรือปิดทองทับ จนไม่สามารถศึกษาได้

จารึกฐานพระพุทธรูปปราสาทนครหลวงที่พบทุกแผ่นมีข้อความเหมือนกัน ยกเว้นแต่ชื่อของศรัทธา หรือ ผู้ที่อุปถัมภ์ในการบูรณะพระพุทธรูป ซึ่งมีความแตกต่าง

กันไป จากรายชื่อที่พบทำให้ทราบว่าผู้มีศรัทธาในการปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปที่ปราสาทนครหลวงมีทั้งที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง และประชาชน เช่น ชาวไทย และชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เป็นต้น ดังนี้

2.1 จารึกฐานพระพุทธรูปในพระมณฑป พระนครหลวง

ภาพที่ 4 พระพุทธรูปศิลา ในพระมณฑป พระนครหลวง

จารึกฐานพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ที่ฐานพระพุทธรูปภายในพระมณฑป จากการสำรวจของผู้เขียนพบว่าปัจจุบันพบร่องรอยจารึกฐานพระพุทธรูป 3 องค์ แต่มี 2 องค์ ซึ่งจารึกถูกทาสีและปิดทองทับจนไม่สามารถศึกษาได้ ปัจจุบันจึงอ่านได้เพียงองค์เดียว ดังนี้

คำปริวรรต

- ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
- คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์พระองค์เสฐวงษ์ได้ออกทรัพย์
- จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำหรับบริบูรณ์
- ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปสาสนกาล
- ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๗๑-

คำอ่าน

- ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
- คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์ พระองค์เสฐวงษ์ ได้ออกทรัพย์

3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนา
5. ถวายแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๐-

ภาพที่ 5 จารึกฐานพระพุทธรูปในพระมณฑป พระนครหลวง

2.2 จารึกฐานพระพุทธรูปในพระระเบียง พระนครหลวง

จารึกฐานพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ที่ฐานพระพุทธรูปภายในพระระเบียง จากการสำรวจของผู้เขียนพบว่าปัจจุบันพบร่องรอยจารึกฐานพระพุทธรูป 2 องค์ แต่ลบเลือน 1 องค์ ปัจจุบันจึงอ่านได้เพียง 1 องค์ดังนี้

คำปริวรรต

1. ๑ พระหินสีลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์แม่ปู่ได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนา
5. ถวายแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๐-

คำอ่าน

1. ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์ แม่บู้ยได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนา
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑-

ภาพที่ 6 จารึกฐานพระพุทธรูปในพระระเบียง พระนครหลวง

2.3 จารึกฐานพระพุทธรูปวัดนครหลวง จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา 1

จารึกฐานพระพุทธรูปจากวัดนครหลวง นอกจากที่ยังมีอยู่ที่ฐานพระพุทธรูปที่พระมณฑปและพระระเบียง ปราสาทนครหลวงแล้ว ยังมีจารึกบางชิ้นที่หลุดและนำมาเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา ในที่นี้จึงจะนำเสนอความจากชิ้นที่สมบูรณ์มาปริวรรตไว้ด้วย เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

คำปริวรรต

1. ๑ พระหินศิลาคองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
2. คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์พญาไตรราชโกษาได้ออกทรัพย์
3. จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
4. ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนา
5. ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑-

คำอ่าน

- ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
- คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์ พระยาไกรราชโกษา ได้ออกทรัพย์
- จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
- ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนา
- ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑-

2.4 จารึกฐานพระพุทธรูปวัดนครหลวง จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา 2

คำปริวรรต

- ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
- คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์จีนกิ(มเทีย)นได้ออกทรัพย์
- จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
- ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนา
- ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑-

คำอ่าน

- ๑ พระหินศิลาองค์นี้ พระปลัดปลื้มได้
- คือแตกหักหาคุมเข้าเป็นองค์ จีนกิ(มเทีย)นได้ออกทรัพย์
- จ้างช่างปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นองค์พระพุทธรูปสำเร็จบริบูรณ์
- ไว้ในพระพุทธรูปศาสนา เมื่อพระพุทธรูปศาสนา
- ล่วงแล้วได้ ๒๔๔๙ พรรษา ๓๑-

3. จารึกโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่องทรงธรรม วัดใหม่ประชุมพล

สำหรับโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่องทรงธรรม เขียนอยู่ในวิหารหลวงพ่องทรงธรรมที่พบในปัจจุบันเขียนด้วยเส้นหมึกลงบนผนังพระวิหารด้านขวาของพระประธาน (หลวงพ่องทรงธรรม) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบูรณะจำนวน 11 บท ถัดลงมามีโคลงสุภาษิตจำนวน 6 บท โดยการปริวรรตและถอดเป็นคำอ่านปัจจุบัน ดังนี้

โคลงบทที่ 1

คำปริวรรต

๑ ^๑ พระ เขียนเพี้ยนจะให้	เห็นความ
เมือง นอกดอกไม้งาม	เพราะถ้อย
ละ นี๋มิใช่สยาม	วอโรภาก เปล่าน้า
คร คิดถ้ำผิคน้อย	ช่วยซ่อมยาสุณ ๓๑

คำอ่าน

๑ ^๑ พระ เขียนเพี้ยนจะให้	เห็นความ
เมือง นอกดอกไม้งาม	เพราะถ้อย
ละ นี๋มิใช่สยาม	วอโรภากย์ เปล่านา
คร คิดถ้ำผิคน้อย	ช่วยซ่อมอย่าสุณ ๓๑

โคลงบทที่ 2

คำปริวรรต

๑ ^๒ จดหมายเหตุบุญพระ	บัตะมา
ปีม่อเส่งเบญจศกหนา	จดไว้ ๑๒๕๕
วันพฤกษะเดือนห้า	สิบเบ็ดคำ แรมแยะ
สละทรวงออกสำงัไว้	หวังให้ถาวร ๓๑

คำอ่าน

๑ ^๒ จดหมายเหตุบุญพระ	ปฏีมา
ปีมะเส็งเบญจศกหนา	จดไว้ ๑๒๕๕
วันพฤหัสบดีห้า	สิบเบ็ดคำ แรมแยะ
สละทรัพย์ออกสร้างไว้	หวังให้ถาวร ๓๑-

โคลงบทที่ 3

คำปริวรรต

๑ ^๓ อักษรจารึกไว้	เป็นกลอน
การปฏิสังขรณ์	วัดนี้
บำรุงให้ถาวร	สืบต่อ ไปแยะ
ทรัพย์สัปรุชช่วยชี้	จึงได้วรรณนา ๓๑-

คำอ่าน

๑ ^๓ อักษรจารึกไว้	เป็นกลอน
การปฏิสังขรณ์	วัดนี้
บำรุงให้ถาวร	สืบต่อ ไปแยะ
ทรัพย์สัปรุชช่วยชี้	จึงได้วัฒนธรรม ๓๑-

โคลงบทที่ 4

คำปริวรรต

๑ ^๔ อักษรแสดงไว้	หวังผล
สำหรับสัปรุชชล	อ่านอ้าง
ปฏิสังขรณ์กุศล	ผลใหญ่ ยิ่งนา
บุญอุปะถัมคัด้ง	มิให้..... ๓๑-

คำอ่าน

๑๔ อักษรแสดงไว้	หวังผล
สำหรับสัปบุรุษชน	อ่านอ้าง
ปฏิสังขรณ์กุศล	ผลใหญ่ ยิ่งนา
บุญอุปกัณฑ์คัจฉา	มิให้..... ๓๑๐

โคลงบทที่ 5

คำปริวรรต

๑๕ อานิสงส์ส่งให้	มากนัก
ปัจจุบรรณไภยกำจัด	ไม่มีว้ย
กุศลเห่นประจักษ์	ขลุกล นั้หนา
บุญอุปกัณฑ์ช่วย	ปกป้องไภยัน ๓๑๐

คำอ่าน

๑๕ อานิสงส์ส่งให้	มากนัก
ปัจจุบันภัยกำจัด	ไม่มีว้ย
กุศลเห่นประจักษ์-	ขลุกล นั้หนา
บุญอุปกัณฑ์ช่วย	ปกป้องภัยัน ๓๑๐

โคลงบทที่ 6

คำปริวรรต

๑๖ การบุญใหญ่ยิ่งด้วย	สั้ตทา
กัมมัชฌิมัจฉะริยา	ทางได้
คิดถึงมะระณา	จิตรัสลด ลงแฮ
การสนุกสหบไว้	รีบสร้างกุศล ๓๑๐

คำอ่าน

๑ ^๖ การบุญใหญ่ยิ่งด้วย	ศรัทธา
กำจัดมัจฉริยา	ห่างได้
คิดถึงมรณา	จิตสลด ลงแธ
การสनुกสงบไว้	รีบสร้างกุศล ๗๑-

โคลงบทที่ 7

คำปริวรรต

๑ ^๗ สะระพัชดุ๊กทั้ง	(เงิน)ทอง
เร่งรีบชนไปกอง	เก็บไว้
ตำแหน่งที่ฝังของ	บุญที่
โจรภัยไฟไหม้ไหม	เที่ยงแท้ถาวร ๗๑-

คำอ่าน

๑ ^๗ สารพัสดุ๊กทั้ง	(เงิน)ทอง
เร่งรีบชนไปกอง	เก็บไว้
ตำแหน่งที่ฝังของ	บุญที่
โจรภัยไฟไหม้ไหม	เที่ยงแท้ถาวร ๗๑-

โคลงบทที่ 8

คำปริวรรต

๑ ^๘ บุญกุศลเร่งให้	พวยายาม
เปรียบดูจะเงาติดตาม	ทุกอย่าง
อุบัติพบทั้งสาม	ที่สุท นัฎการ
สุจะริดยาเร็ดร้าง	รีบร้อนเร่งทำ ๗๑-

คำอ่าน

๑ ^๘ บุญกุศลเร่งให้	พยายาม
เปรียบดุจเงาติดตาม	ทุกอย่าง
อุบัติภพทั้งสาม	ที่สุด นิรพาน
สุจริตอย่าเร็ดร้าง	รีบร้อนเร่งทำ ๓๑

โคลงบทที่ 9

คำปริวรรต

๑ ^๙ การทุจริตเร่งให้	เกรงยำ
สุจริตรีบกระทำ	คำเข้า
วันคืนย่อมกลืนกล้ำ	อายุสม ไปแฮ
หมั่นละภักถึงพุทธเจ้า	อีกทั้งทำสงฆ์ ๓๑

คำอ่าน

๑ ^๙ การทุจริตเร่งให้	เกรงยำ
สุจริตรีบกระทำ	คำเข้า
วันคืนย่อมกลืนกล้ำ	อายุ ไปแฮ
หมั่นระลึกถึงพุทธเจ้า	อีกทั้งธรรมสงฆ์ ๓๑

โคลงบทที่ 10

คำปริวรรต

๑ ^{๑๐} ความชอบประกอบไว้	ไม่สุน
อะนุเคราะห์ยิ่งกระยวน	พวกพ้อง
อุปถัมหากเพิ่มภวน	ทุกสิ่ง สันแอ
สุส่วัดไม่บุกพร่อง	ยิ่งด้วยบุญงาม ๓๑

คำอ่าน

๑ ^{๑๐} ความชอบประกอบไว้	ไม่สูญ
อนุเคราะห์ยิ่งประยูร	พวกพ้อง
อุปลัมภ์หากเพิ่มพูน	ทุกสิ่ง สรรพแฮ
สุขสวัสดิ์ไม่บกพร่อง	ยิ่งด้วยเบญจกาม ๓๑-

โคลงบทที่ 11

คำปริวรรต

๑ ^{๑๑} รักษาดวงจิตไว้	ให้ตรง ตรง
กำจัดความโลภหลง	โกรฎกริ้ว
รากร้อนผ่อนลดลง	ไกรลัก หักแฮ
ปราบจิตไม่บิตพลั่ว	เล็ดแล้วควนชม ๓๑-

คำอ่าน

๑ ^{๑๑} รักษาดวงจิตไว้	ให้ตรง ตรง...
กำจัดความโลภหลง	โกรฎกริ้ว
รากร้อนผ่อนลดลง	ไทรลักษณ์ หักแฮ
ปราบจิตไม่บิตพลั่ว	เล็ดแล้วควนชม ๓๑-

คำอธิบายเพิ่มเติม

จากข้อความในโคลงนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ซ่อมวิหารหลวงพ่อทรงธรรมนั้นเป็นพระภิกษุ ในส่วนที่เป็นกระทุ้งถอดความแปลได้ว่า “พระเมืองละคร” ซึ่งน่าจะหมายถึง “เมืองนครศรีธรรมราช” ซึ่งโบราณนิยมเรียกว่า “เมืองละคร” แต่ไม่ระบุชื่อ และกล่าวถ่อมตนในการเขียนโคลงว่าถ้าผิดก็ขอให้ช่วยแก้ไข

นอกจากนี้ข้อความในโคลงบทที่ 2 ยังเป็นหลักฐานสำคัญในการยืนยันว่า การบูรณปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อทรงธรรมได้กระทำขึ้นเมื่อปีมะเส็ง เบญจศักราช ๒๖๖ เลขพนมศก

26 หมายถึงปีที่ 26 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ตรงกับ จุลศักราช 1255 (พ.ศ. 2436) วันพฤหัสบดี เดือนห้า แรม 11 ค่ำ

โคลงบทที่ 3-5 กล่าวถึงอานิสงส์ของการทำบุญบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร และมี ลักษณะของการสอนเรื่องการทำบุญกุศลแทรกอยู่ด้วย

เนื้อความในจารึก 6 บทท้ายของโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่องทรงธรรม ส่วนใหญ่ กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสั่งสอนเรื่องการทำบุญกุศล การสั่งสมบุญ และการรักษาดวงจิตให้ตรง กำจัดความโลภ ความหลง ความโกรธ ลดระคะด้วยการใช้ ไตรลักษณ์เข้าหัก เป็นต้น

บทสรุป

จากหลักฐานจารึกต่าง ๆ ที่พบ ณ ปราสาทนครหลวง แสดงให้เห็นว่า การบูรณปฏิสังขรณ์ ปราสาทนครหลวง ทั้งในส่วนของการปฏิสังขรณ์พระมณฑปพระพุทธรูปที่ร่อยจ่าลอง และ พระพุทธรูปทั้งภายในพระมณฑปและพระระเบียง เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระครูวิหารกิจจานุการ (พระปลัดปลื้ม) และได้รับความร่วมมือจากพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ และประชาชน ร่วมกันเป็นเจ้าภาพในการบูรณะจนสำเร็จ ในระหว่าง พ.ศ. 2446-2449

สำหรับโคลงปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่องทรงธรรม เขียนอยู่ในวิหารหลวงพ่องทรงธรรมที่พบในปัจจุบัน เขียนด้วยเส้นหมึกลงบนผนังพระวิหารด้านขวาของพระประธาน (หลวงพ่องทรงธรรม) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบูรณะจำนวน 11 บท ถัดลงมามีโคลงสุภาพิตจำนวน 6 บท เนื้อความสำคัญ คือ โคลงบทที่ 2 ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญในการยืนยันว่า การบูรณปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่องทรงธรรม

ได้กระทำขึ้นเมื่อปีมะเส็ง เบญจศักร ตรงกับจุลศักราช 1255 (พ.ศ.2436) วันพฤหัสบดี เดือนห้า แรม 11 ค่ำ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้โคลงบทที่ 3-5 กล่าวถึงอานิสงส์ของการทำบุญบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร และมีลักษณะของการสอนเรื่องการทำบุญกุศลแทรกอยู่ด้วย และจารึกบทที่ 6 กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสั่งสอนเรื่องการทำบุญกุศล การสั่งสมบุญ และการ

รักษาดวงจิตให้ตรง กำจัดความโลภ ความหลง ความโกรธ ลดระคะด้วยการใช้ไตรลักษณ์
เข้าหัก เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2550). **วัดใหม่ประชุมพล อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ศานติ ภักดีคำ, ผู้ตรวจสอบชำระและบรรณาธิการ. (2558). **พระราชพงศาวดาร ฉบับ
สมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน ตรวจสอบชำระจากฉบับตัวเขียน**.
กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ศานติ ภักดีคำ. (2563). **นครวัดที่สนสยาม**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2551). **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ 3**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.